

KS. GRZEGA STANISŁAW (1882-1939)

Urodził się 1 maja 1882 roku w Zębcowie koło Ostrowa Wlkp., jako syn rzemieślnika Jakuba i Marianny z Jańczaków. W 1901 roku ukończył gimnazjum w Ostrowie, po czym odbył studia teologiczne w Poznaniu i Gnieźnie. Święcenia kapłańskie przyjął 17 grudnia 1904 roku. Jako wikariusz pracował w Nowym Tomyślu (1905-1907), Rozdrażewie (1907-1908) i Ostrowie Wielkopolskim (1908-1910). Tutaj zajmował się parafialnymi bractwami i stowarzyszeniami, m.in. Katolickim Towarzystwem Robotników Polskich. Prezesował miejscowemu Towarzystwu Terminatorów, przy którym założono pierwszy w Wielkopolsce wyłącznie polski klub piłki nożnej „Ostrowia”.

W Ostrowie zaczęto grać w piłkę nożną w 1907 roku. Jedną z pierwszych futbolówek na ziemi wielkopolskiej pojawiła się tutaj za jego sprawą. Przywiózł ją z Berlina jako prezes stowarzyszenia. Od tego momentu niemal każde niedzielne zebranie ostrowskiej młodzieży polskiej kończono grą w piłkę nożną, lecz w przepisowy futbol zaczęto grać dopiero pod koniec lata 1908 roku, kiedy to prezes ponownie przywiózł regulamin gry. W kwietniu 1909 roku, wśród blisko 30 członków Towarzystwa, dojrzała myśl o odrębności i niezależności. Statut klubu oraz jego pełna nazwa zostały zapisane w języku polskim. Podkreśleniem patriotycznej symboliki było także przyjęcie biało-czerwonych kolorów, jako barw klubowych (od wiosny 1910 roku).

Współpracując z polskimi społecznikami, przyczynił się do zorganizowania w Ostrowie Wielkopolskim pierwszej biblioteki publicznej. W 1908 roku zaczął wydawać, wspólnie z miejscowym drukarzem i księgarzem Stefanem Rowińskim miesięcznik „Przyjaciół Młodzieży” (ukazywał się do 1939 roku). Było to jedyne pismo wydawane w zaborze pruskim dla młodzieży pozaszkolnej. Biorąc pod uwagę jego zdolności organizatorskie, bp Edward Likowski powołał go 1 sierpnia 1910 roku do Poznania i mianował rektorem kaplicy Pana Jezusa. W 1912 roku został kanonikiem kolegiaty św. Marii Magdaleny. W Poznaniu redagował – założony jeszcze podczas pracy w Ostrowie – miesięcznik „Przyjaciół Młodzieży” – późniejszy organ Katolickiego Związku Młodzieży. W latach 1910-1916 prowadził też dział wydawniczy Drukarni i Księgarni św. Wojciecha. Należał do najczynniejszych członków Towarzystwa Czytelni Ludowych. Wygłaszał liczne odczyty. Pisywał do „Przeglądu Oświatowego”. Był członkiem Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk (wydział historyczno-filozoficzny). W 1916 roku zorganizował we współpracy z ks. Janem Władysławem Kozakowskim wydział teologiczny PTPN, zostając jego pierwszym sekretarzem. Ułożył wzorcowy statut dla towarzystw młodzieżowych i wydał podręcznik *Jak pracować w towarzystwach młodzieży? Wskazówki dla kierowników i współpracowników* (1914).

Od roku 1911 był członkiem Zarządu Głównego Związku Katolickich Towarzystw Robotników Polskich Archidiecezji Gnieźnieńskiej i Poznańskiej, W tym samym roku wybrano go też na

sekretarza generalnego Zarządu Głównego Związku Kobiet Pracujących. W 1912 roku został redaktorem „Gazeta dla Kobiet”, organu tegoż związku. Przy tym związku zorganizował ponadto stowarzyszenie dla kobiet poszukujących pracy. Został wkrótce też jego wicepatronem. Był również wicepatronem nowoutworzonej Katolickiej Opieki Dworcowej. Należał do Towarzystwa Dziennikarzy i Literatów Polskich w Poznaniu. Dwukrotnie wybierano go na członka zarządu. Wszedł także w skład komisji Towarzystwa Dziennikarzy i Literatów Polskich, która oceniała utwory do wystawiania na scenach amatorskich, nadesłane w ramach konkursu im. Stanisława Wyspiańskiego. Na zjeździe patronów i wicepatronów Katolickich Towarzystw Robotników Polskich w 1913 roku, odbywającym się w Domu Królowej Jadwigi w Poznaniu, wygłosił referat „Uszlachetnianie życia robotników”, opublikowany później na łamach miesięcznika „Stowarzyszenie”. W 1913 roku był członkiem Poznańskiego Komitetu Obchodów 50-lecia Powstania Styczniowego.

1 października 1917 roku powierzono mu probostwo w Gostyniu. Pod koniec października 1918 roku z inicjatywy poznańskiego Centralnego Komitetu Obywatelskiego zawiązał się w Gostyniu kilkunastoosobowy Powiatowy Komitet Obywatelski. Przewodniczącym został ks. Stanisław Grzęda. 17 listopada 1918 roku tajny komitet przekształcił się w Powiatową Radę Ludową na powiat gostyński. Z końcem listopada został jednym z 15 posłów reprezentujących ziemię gostyńską na Polskim Sejmie Dzielnicowym, który obradował w Poznaniu od 3 do 5 grudnia 1918 roku. Na pierwszym oficjalnym zebraniu Powiatowej Rady Ludowej 8 grudnia 1919 roku powierzono mu funkcję przewodniczącego Wydziału Wykonawczego. Zdaniem Andrzeja Hanyża ks. Stanisław Grzęda był jednym z czterech gostynian, którzy jako delegaci miejscowej PRL wzięli udział w dniu 27 grudnia 1918 roku w powitaniu Ignacego Paderewskiego w Poznaniu. Stał czele Polaków, przejmujących w Gostyniu władzę z rąk pruskich 2 stycznia 1919 roku. Jako przewodniczący PRL należał też do grona organizatorów miejscowego oddziału powstańczego i jego dowództwa. Uczestniczył w akcji zaopatrywania powstańców w broń i żywność. Gdy w maju 1919 roku reaktywowano działalność wieczorowych szkół dokształcających, został wykładowcą języka polskiego w gostyńskiej szkole kucpiectwa i rzemiosła.

2 maja 1923 został odznaczony Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski W 1924 roku, ze względu na stan zdrowia, opuścił Gostyń i objął zdecydowanie mniejsze probostwo w Śmiłowie k. Chodzieży. Jednocześnie powołano go na inspektora nauki religii w szkołach powszechnych. Pełnił także obowiązki dziekana dekanatu nakielskiego. W Śmiłowie, wraz z miejscową nauczycielką założył Stowarzyszenie Młodych Polek (1929) i był jego patronem. Praca nie była łatwa, gdyż wieś położona nadgranicznie była silnie zniemczona. W stowarzyszeniu koncentrowano się na zajęciach kulturalno-oświatowych (śpiew i kółko sceniczne). W roku 1933 przeniesiono go do Glesna, w ówczesnym powiecie wyrzyskim, gdzie przejął jednocześnie funkcję dziekana nakielskiego. Tutaj powołał do życia oddział Katolickiego Stowarzyszenia Młodzieży Żeńskiej i kierował nim jako asystent kościelny. Wygłaszał pogadanki, urządzał kursy gospodarstwa domowego.

3 września 1939 roku został aresztowany przez Niemców. Początkowo był przetrzymywany w obozie w Łobżenicy, a następnie w Górcie Klasztornej. 12 listopada 1939 roku rozstrzelano go w Paterku w powiecie wyrzyskim, jako jednego z 35 księży z tego terenu. W 1945 roku prochy ekshumowano i pochowano na cmentarzu parafialnym w Nakle.

R. Czub, *Ksiądz Stanisław Grzęda (1882-1939) – działacz społeczny i niepodległościowy*, „Gazeta Gostyńska” 1999, nr 2, s. 38; M. Banaszak, *Grzęda Stanisław (1882-1939)*, [w:] *Księżą społecznicy w Wielkopolsce 1894-1919. Słownik biograficzny*, t. I (A-H), Gniezno 1992, s. 254-255; R. Czub, *Ks. Stanisław Grzęda i ks. Stanisław Lipowicz*, „Przegląd Wielkopolski” 2018, nr 3, s. 39-41.